

POSTANOWIENIE Z DNIA 20 GRUDNIA 2007 R.

I KZP 34/07

W sytuacji, gdy zachodzi konieczność wykonania kilku środków karnych niepodlegających łączeniu według reguł określonych w art. 90 § 2 k.k., środki te podlegają odrębnemu wykonaniu, które następuje – zgodnie z dyspozycją art. 43 § 2 k.k. – po uprawomocnieniu się wyroków, którymi je orzeczono (z wyłączeniem okresu odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności, również orzeczonej za inne przestępstwo), nawet jeżeli dotyczą zakazów oraz obowiązków tego samego rodzaju.

Przewodniczący: sędzia SN W. Płóciennik.

Sędziowie SN: T. Artymiuk, J. Grubba (sprawozdawca).

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Pawła L., skazanego za popełnienie przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. i inne, po rozpoznaniu przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k., postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 18 czerwca 2007 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy jednorodnjajowe środki karne – w szczególności środki karne w postaci zakazu prowadzenia pojazdów (art. 39 pkt 3 k.k.) – orzeczone w odniesieniu do kilku nie pozostających w zbiegu realnym przestępstw i stąd nie podlegające łączeniu według reguł z art. 90 § 2 k.k. wykonywane są kumulatywnie (suma okresów stosowania środków), czy też według reguł określonych w treści art. 43 § 2 k.k.?”

p o s t a n o w i ł odmówić podjęcia uchwały.

U Z A S A D N I E N I E

Postawione zagadnienie prawne wyłoniło się w następującym układzie procesowym. Paweł L. został kilkakrotnie skazany przez Sąd Rejonowy w S. na kary pozbawienia wolności, obok których orzeczono środki karne zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych. I tak, Sąd ten:

1. wyrokiem z dnia 19 grudnia 2003 r., który uprawomocnił się w dniu 30 grudnia 2003 r. orzekł, za czyn popełniony w dniu 3 października 2003 r., środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w ruchu lądowym na okres 4 lat,
2. wyrokiem z dnia 11 sierpnia 2005 r., który uprawomocnił się w dniu 27 września 2005 r. orzekł, za czyn popełniony w dniu 17 kwietnia 2005 r., środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres 4 lat,
3. wyrokiem z dnia 10 kwietnia 2006 r., który uprawomocnił się w dniu 19 kwietnia 2006 r. orzekł, za czyn popełniony w dniu 14 sierpnia 2005 r., środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres 4 lat.

Kary pozbawienia wolności wymierzone tymi wyrokami skazany odbywał od dnia 10 listopada 2005 r. do dnia 1 lutego 2007 r.

W dniu 15 maja 2006 r., wykonujące orzeczone zakazy Starostwo Powiatowe w S. zwróciło się do Sądu Rejonowego o wyjaśnienie wątpliwości dotyczących obliczenia okresów odbycia orzeczonych zakazów, a więc czy środki te winny być odbywane od chwili uprawomocnienia się każdego z nich, czy też kolejno – po zakończeniu odbywania jednego zakazu należy wprowadzać do wykonania kolejny zakaz. Postanowieniem z dnia 7 lutego

2007 r., Sąd Rejonowy w S. rozstrzygnął przedstawioną wątpliwość w ten sposób, że wskazał, iż środki te należy wykonywać kumulatywnie, tj. wprowadzać do wykonania kolejny środek po zakończeniu okresu odbywania uprzednio wykonanego środka karnego. W przekonaniu tego Sądu przeciwne rozstrzygnięcie premiowałoby sprawcę przestępstw.

Orzeczenie to zaskarżone zostało przez skazanego.

Rozpoznając środek odwoławczy Sąd Okręgowy w K. uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni przepisów art. 1 § 2 k.k.w., art. 43 § 2 k.k., art. 90 § 1 i 2 k.k., w związku z czym, formułując przedstawione wyżej pytanie, przekazał to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W uzasadnieniu stawianego pytania Sąd Okręgowy wskazał m. in., że proponowana przez Sąd Rejonowy zasada wprowadzania do wykonania kolejno orzeczonych środków karnych nie znajduje dostatecznej podstawy prawnej w obowiązującym systemie prawa karnego i karnego wykonawczego.

Prokurator Krajowy w piśmie z dnia 24 października 2007 r. wniósł o odmowę podjęcia uchwały w niniejszej sprawie, uzasadniając to tym, że Sąd Okręgowy w uzasadnieniu pytania prawnego nie wskazał, który przepis lub zespół przepisów jest jego zdaniem sformułowany niejasno.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Bezsprzecznie ma rację Prokurator Krajowy wskazując w uzasadnieniu swego wniosku, że Sąd Okręgowy nie podał na czym miałyby polegać jego wątpliwości w zakresie przedstawionego zagadnienia. W szczególności nie wskazał na rozbieżności interpretacyjne w praktyce sądów, czy też doktrynie prawa karnego. Co więcej, nie wskazał również na to, aby sam miał wątpliwości, w jaki sposób kwestię tą należałoby rozstrzygnąć (choć sam fakt istnienia takich wątpliwości i tak byłby niewystarczający do wystąpienia z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego). Wobec powyższego stwierdzić należy, że w świetle tego, co wynika z pisemnych motywów po-

stanowienia z dnia 18 czerwca 2007 r., źródłem jedynej rozbieżności interpretacyjnej występującej w sprawie, jest pogląd zaprezentowany w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia Sądu pierwszej instancji. Taka zaś sytuacja nie pozwala na przyjęcie, że w niniejszej sprawie spełnione zostały warunki z art. 441 § 1 k.p.k., a tym samym na podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały.

Odnosząc się natomiast do okoliczności sprawy, stwierdzić należy, że rozwiązania postawionej kwestii, co zresztą słusznie dostrzega Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swego postanowienia, należy poszukiwać w procesie wykładni art. 43 § 2 k.k. i art. 90 § 2 k.k., a nadto art. 80 § 1 i 2 k.k.w.

Zgodnie z dyspozycją art. 90 § 2 k.k. w razie orzeczenia za zbiegające się przestępstwa pozbawienia praw publicznych, zakazów lub obowiązków tego samego rodzaju, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej. Tym samym ustawodawca wprowadza czytelny podział środków karnych na te, których wykonanie może nastąpić przez ich połączenie oraz te, które zawsze wykonywane są kumulatywnie. Wykonanie kumulatywne dotyczy tych środków karnych, które wymienione zostały w art. 39 pkt 4 – 8 k.k. Zauważyć należy, że wskazane w tych punktach środki karne nie mają charakteru czasowego i łączenie ich zaprzeczałoby samej ich istocie – z oczywistych przecież względów przyjąć należy, że nie jest możliwe łączenie obowiązków naprawienia szkody, czy też przepadku lub podania wyroku do publicznej wiadomości. Stwierdzić zatem należy, że łączeniu podlegać mogą tylko te środki karne, które:

- polegają na utrzymywaniu wobec skazanego pewnej dolegliwości przez określony w wyroku czas,
- są tego samego rodzaju,

- orzeczone zostały za czyny zabronione popełnione zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych czynów (zbieg realny).

Te dwa ostatnie warunki sformułowane zostały w art. 90 § 2 k.k. O ile kwestia rozumienia charakteru jednorodności orzeczonych środków karnych nie powinna nasuwać istotniejszych zastrzeżeń interpretacyjnych, o tyle trzeci z wymienionych warunków może nie być już tak jednoznaczny. Artykuł 90 § 2 k.k. wskazuje jedynie, że do łączenia wymienionych w tym przepisie środków karnych stosuje się odpowiednio przepisy o karze łącznej. Odrzucić należy jednak interpretację tego przepisu, która prowadziłaby do wniosku, że łączenie środków karnych z art. 39 pkt 1 – 3 k.k. powinno mieć zawsze miejsce, o ile tylko środki te są tego samego rodzaju. Skoro bowiem art. 90 § 2 k.k. odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów o karze łącznej, oznacza to, że przede wszystkim musi zaistnieć przesłanka z art. 85 k.k., która jest warunkiem *sine qua non* stosowania tej instytucji prawa karnego materialnego – sprawca musi popełnić dwa lub więcej czynów zabronionych zanim zapadł pierwszy wyrok co do któregośkolwiek z tych czynów. Instytucja kary łącznej ma bowiem zastosowanie jedynie w sytuacji realnego zbiegu przestępstw. Gdyby zaś wolą ustawodawcy było odmienne ukształtowanie rozpatrywanego problemu, odesłałby do odpowiedniego stosowania art. 86 § 1 k.k., nie zaś całej instytucji kary łącznej.

Powyższe prowadzi do konkluzji, że w sytuacji wymierzenia tej samej osobie, więcej niż jednego środka karnego, możliwe jest na etapie ich wykonywania, zaistnienie pięciu niezależnych od siebie wariantów:

1. wykonaniu podlegają środki karne wymienione w art. 39 pkt 1 – 3 k.k., które są tego samego rodzaju, a czyny zabronione, za które je wymierzono pozostają ze sobą w zbiegu realnym,

2. wykonaniu podlegają środki karne wymienione w art. 39 pkt 1 – 3 k.k., które są tego samego rodzaju, lecz czyny zabronione, za które je wymierzono nie pozostają ze sobą w zbiegu realnym,
3. wykonaniu podlegają środki karne wymienione w art. 39 pkt 1 – 3 k.k., które nie są tego samego rodzaju,
4. wykonaniu podlega jeden ze środków z art. 39 pkt 1 – 3 k.k. oraz dowolna liczba środków karnych wymienionych w art. 39 pkt 4 – 8 k.k.,
5. wykonaniu podlegają środki karne wymienione w art. 39 pkt 4 – 8 k.k.

Spośród wskazanych powyżej sytuacji, sformułowane przez Sąd Okręgowy pytanie prawne, dotyczy jedynie tej, która opisana została w pkt 2. Pozostałe cztery nie nasuwają zresztą istotniejszych wątpliwości interpretacyjnych. W pierwszym bowiem przypadku, zgodnie z dyspozycją art. 90 § 2 k.k., odpowiednio stosowane winny być przepisy o karze łącznej. Natomiast w sytuacjach wymienionych w pkt 3 – 5 wykonaniu podlegają środki, które nie są tego samego rodzaju, a zatem nie może być wątpliwości co do ich kumulatywnego wykonywania, nic też nie stoi na przeszkodzie, aby środki te były wykonywane równocześnie.

Natomiast, zupełnie inaczej wygląda sytuacja, gdy wykonaniu podlegają środki karne wymienione w art. 39 pkt 1 – 3 k.k., które są tego samego rodzaju, lecz czyny zabronione, za które je wymierzono nie pozostają ze sobą w zbiegu realnym. Jedynym przepisem regulującym wykonanie takich środków jest art. 43 § 2 k.k., stwierdzający, że środki te są wykonywane od uprawomocnienia się orzeczenia, z zawieszeniem ich biegu w czasie odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności (choćby orzeczonej za inne przestępstwo). Tak więc, omawiane środki karne wykonywane są od uprawomocnienia się orzeczenia albo od zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności do upływu czasu, na który zostały orzeczone lub od uprawomocnienia się orzeczenia do chwili rozpoczęcia odbywania kary pozbawienia wolności, a następnie, jeżeli to konieczne, w dalszym

ciągu po jej odbyciu. Powyższe oznacza, że w sytuacji, gdy zachodzi konieczność wykonania kilku środków karnych niepodlegających łączeniu według reguł określonych w art. 90 § 2 k.k., środki te podlegają odrębnemu wykonaniu, które następuje – zgodnie z dyspozycją art. 43 § 2 k.k. – od uprawomocnienia się wyroków, którymi je orzeczono (z wyłączeniem okresu odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności, również orzeczonej za inne przestępstwo), nawet jeżeli dotyczą zakazów oraz obowiązków tego samego rodzaju. Może to powodować, że środki te będą wykonywane równocześnie.

Wskazana powyżej reguła nie napotyka żadnych wyjątków, jak ma to miejsce w odniesieniu do wykonywania kar pozbawienia wolności wymierzonych za niepozostające w zbiegu realnym przestępstwa – art. 80 § 1 i 5 k.k.w. Zarówno językowa, jak i systemowa wykładnia art. 43 § 2 k.k., nie nasuwa co do tego najmniejszych wątpliwości. Brak bowiem jakichkolwiek innych przepisów, które by kwestię tę regulowały.

Nie można również zakładać, że celem ustawodawcy było ukształtowanie wykonawstwa omawianych środków karnych w taki sposób, jak ma to miejsce w odniesieniu do kary pozbawienia wolności, przy czym śladem takich intencji miałby być zapis z art. 80 § 2 k.k.w., w którym wskazuje się, że sędzia penitencjarny może zarządzić wykonanie kar i środków w innej kolejności niż określona w § 1 tego przepisu (do dodania owych „środków” sprowadza się zmiana dyspozycji art. 80 § 2 k.k.w. w stosunku do brzmienia art. 64 § 2 k.k.w. z 1969 r.). Przede wszystkim zauważyć należy, że w ślad za tym uzupełnieniem, nie nastąpiła zmiana treści art. 80 § 1 k.k.w. Wskazanie to, nie może zatem mieć żadnego zastosowania do wykonawstwa środków karnych, skoro art. 80 § 1 k.k.w. zawiera wyłącznie regulację odnoszącą się do kolejności wykonywania kar pozbawienia wolności. Lukę tę możnaby wypełnić jedynie poprzez sięgnięcie do analogii *legis* i to przyjmowanej na niekorzyść skazanego, co z oczywistych względów w

prawie karnym jest niedopuszczalne. Co zaś nie mniej istotne, całkowitym nieporozumieniem byłoby oddawanie jakichkolwiek kompetencji z zakresu wykonawstwa środków karnych sędziemu penitencjarnemu w miejsce sądu pierwszej instancji (art. 3 § 1 k.k.w. – przy jednoczesnym braku upoważnienia dla sędziego penitencjarnego w przepisach Rozdziału XII tego kodeksu). W tej sytuacji, określenie „środki”, którym posługuje się art. 80 § 2 k.k.w. może odnosić się wyłącznie do kolejności wykonywania środków zabezpieczających, o których mowa w § 3 tego przepisu.

Bezspornie sytuacja, w której wykonywanych jest jednocześnie kilka jednorodzących środków karnych powoduje, że niektóre z nich mogą stać się iluzoryczne. Nie można jednak zapominać o tym, że sytuacja powyższa może już ulec istotnej zmianie, gdy wyroki, którymi orzeczono środki karne, uprawomocnią się w różnym czasie lub gdy w różnym czasie (z przerwami) dojdzie do odbywania poszczególnych kar pozbawienia wolności powodujących zawieszenie wykonywania środków karnych. Zauważyć również należy, że analogiczna sytuacja – kiedy część środków karnych nie zostanie wykonana (lub nie zostanie wykonana w całości), będzie miała miejsce, gdy przy stosowaniu instytucji kary łącznej z art. 90 § 2 k.k., sąd zastosuje zasady absorpcji lub asperacji.

Niezależnie od powyższego, należy zgodzić się z Ryszardem A. Stefańskim, który już w 1988 r., na gruncie identycznie kształtujących omawianą kwestię przepisów Kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r. wskazywał, że: „Rozwiązanie to trudno uznać za prawidłowe. Stawia ono w gorszej sytuacji skazanego, któremu wymierzono kary dodatkowe (obecnie środki karne – SN) tego samego rodzaju za przestępstwa pozostające w zbiegu, skutkującym wymierzenie kary łącznej. Z reguły kara łączna opiewa na dłuższy okres niż najwyższy wymiar kary za jedno ze zbiegających się przestępstw. Praktyczny skutek wyroku łącznego w zakresie kary dodatkowej (środka karnego – SN) jest taki, że skazany pozbawiony jest praw dłu-

żej niżby nie wymierzono mu kary łącznej. Pozostaje to w sprzeczności z *ratio legis* przepisów o karze łącznej, gdyż pogarsza sytuację skazanego”. Zawieszenie biegu kar dodatkowych pozbawienia praw lub zakazu, WPP 1988, Nr 2, str. 141 – 150).

Postulat zmiany tego stanu rzeczy można nadal lokować jedynie w sferze *de lege ferenda*.

Kierując się przedstawionymi względami Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w trybie art. 441 § 3 k.p.k.